

NEFT VA GAZ SANOATIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI JORIY QILISH

*TDTU “Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti” kafedrası
doktoranti Valikulov Sherzod Zaynitdinovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
Tel: +99893 588-99-24*

Maqolada Neft va gaz sanoatida raqamli iqtisodiyotni joriy qilish, sohaga qilinayotgan investitsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini oshirishi, mahsulot yo'qotilishi kamayishi, raqamli transformatsiyani tezlashtirish hamda sohaga sarmoya kiritish bilan bo'liq bo'lgan muammolar o'rganib chiqilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki neft va gaz sanoatida raqamli iqtisodiyotni qo'llash soha rivojidadagi muhim bosqich hisoblanadi.

В статье рассматриваются проблемы, связанные с внедрением цифровой экономики в нефтегазовой отрасли, повышением экономической эффективности инвестиционной деятельности в отрасли, снижением потерь продукции, ускорением цифровой трансформации и инвестированием в отрасль. Результаты показывают, что применение цифровой экономики в нефтегазовой отрасли является важной вехой в развитии отрасли.

The article discusses the problems associated with the introduction of the digital economy in the oil and gas industry, increasing the economic efficiency of investment activities in the industry, reducing product losses, accelerating digital transformation and investing in the industry. The results show that the application of the digital economy in the oil and gas industry is an important milestone in the development of the industry.

Rivojlanayotgan davlatlarda neft va gazga bo'lgan talabning eng katta o'sishi kuzatilmoqda, bu davlatlarda dunyodagi tasdiqlangan neft va gaz zaxiralarining aksariyati joylashgan. Shuning uchun xalqaro energetika kompaniyalari – investorlar, uskunalar etkazib beruvchilar – pudratchilar va konsalting firmalari o'z e'tiborini, kelajakda neft va gaz sohasidagi imkoniyatlar yuqori bo'lgan va biznes taklif qiladigan rivojlanayotgan mamlakatlarga qaratmoqdalar. Garchi ko'plab yangi loyihalar ishlab chiqilayotgan bo'lsada, ko'pchilik etarli moliyalashtirishni ta'minlashdagi qiyinchiliklar tufayli ishlamaydi. Loyiha homiylari davlat va xususiy sektorning bir qator sheriklarini jalb qilgan holda yanada moslashuvchan va innovatsion moliyalashtirish paketlarini ishlab chiqishga majbur bo'lmoqdalar.

Asosiy e'tibor xalqaro bozorda neft mahsulotlarini sotib olishga qaratilgan bo'lib, ichki resurslarni rivojlantirish neft va gazni xalqaro raqobatbardosh narxlarda ishlab chiqarish va sotish mumkin bo'lgandagina oqlanadi.¹

Kuz – qish mavsumida tabiiy gazga bo'lgan talab ortib ketishi tabiiy xol. Qisman

ekologik muammolar va qisman iqtisodiy va samaradorlik nuqtai nazaridan tabiiy gaz rivojlanayotgan mamlakatlarda zarur yoqilg'iga aylangan. Iste'mol qilinadigan gazning katta qismi elektr energiyasini ishlab chiqarish uchun ishlatiladi, chunki gazga asoslangan kombinatsiyalangan tsikl zavodlarining samaradorligi sezilarli darajada oshdi. Bozorda bu talablarga yarasha taklif muhitini yaratish uchun sohaga investitsiya kiritish, investorlarga kerakli huquqlarni berish xozirgi kunda dolzarb masala bo'lib turibdi.

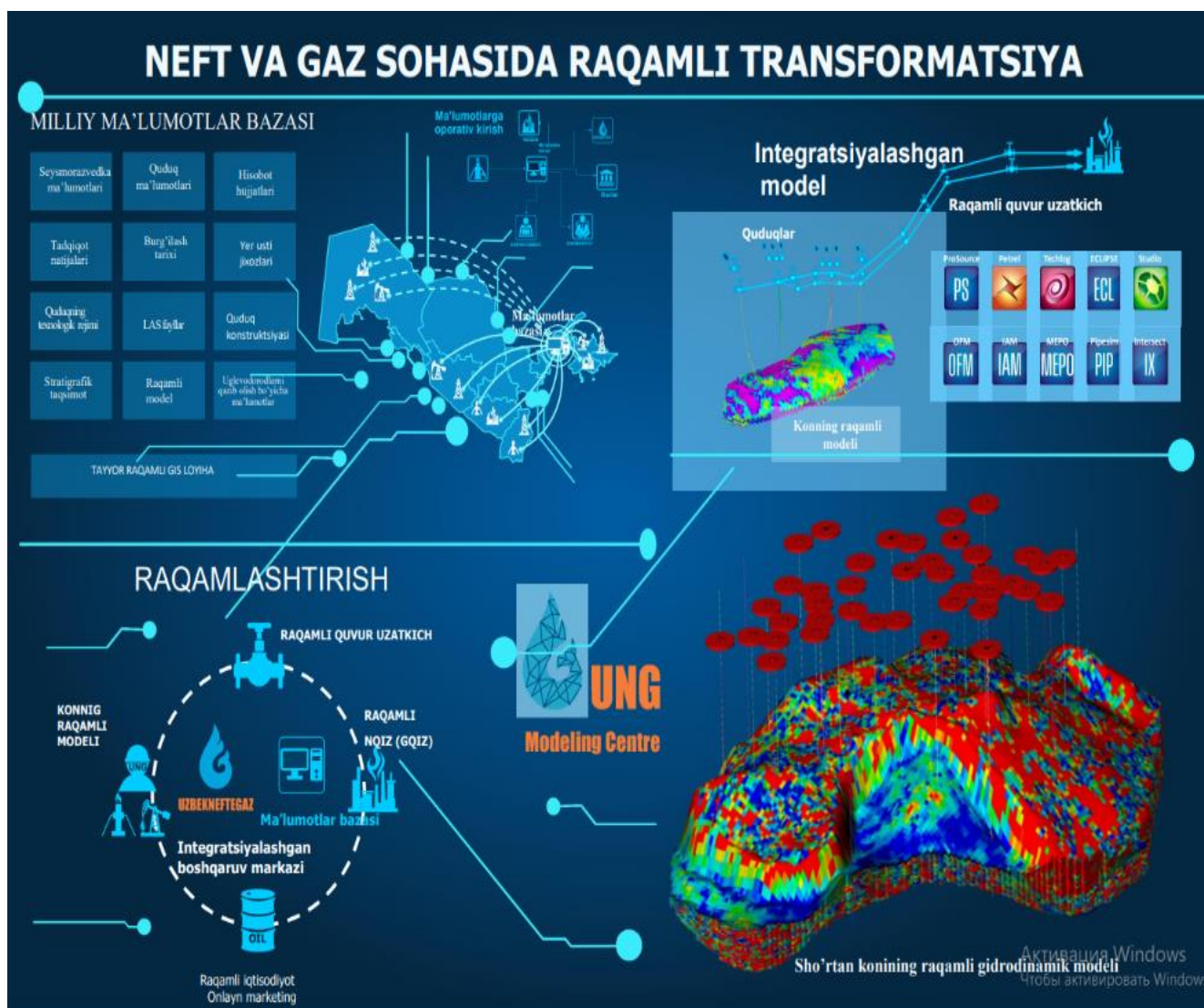
Neft va gaz sanoatida raqamli transformatsiyani tezlashtirish

Neft va gaz sanoatining investitsiya qilinadigan joylashuvi sifatida raqamli texnologiyalar samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va atrof-muhitga ta'sirini kamaytirish orqali ishlab chiqarishni ko'paytirish orqali sanoatda tub burulish qilish zarur va muhim.

Ma'lumki 2023-yil 20-dekabr sanasida Prezident Shavkat Mirziyoyev Toshkentdagi IT-park faoliyati va axborot texnologiyalari sohasida amalga oshirilayotgan loyihalar bilan tanishib, IT sohasini rivojlantirish va davlat boshqaruvini raqamlashtirish bo'yicha ustuvor vazifalar yuzasidan videoselektor yig'ilishi o'tkazdi. Kun tartibida vazirlik va tarmoqlarni raqamlashtirish masalalari ham muhokama qilindi. Tarmoq rahbarlariga faqat va faqat raqamlashtirish orqali tannarxni tushirish mumkinligi ko'rsatib o'tildi. Masalan, Buxorodagi "Janubiy Kemachi" konini raqamlashtirish hisobiga, yo'qotish 3 foizga kamayib, yiliga 28 million kub metr qo'shimcha gaz olinayapti.

Shu munosabat bilan "O'zbekneftgaz" AJga quduqlarni raqamlashtirishni to'liq yakunlashga ko'rsatma berildi². Sanoatning bu sohasida raqamli iqtisodiyotni keng ko'lamli joriy qilish, sohaga qilingan investitsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini oshirishga hizmat qiladi.

Neft va gaz sanoatining barcha yo'nalishlarida raqamli transformatsiyani tezlashtirilgan tarzda amalga oshirish shart va zarur hisoblanadi sababi yo'qotishning oldini olish bilan bir qatorda, eng ahamiyatli jihati korruptsion holatlarni oldini olishga xizmat qiladi undan tashari vaqtdan yutish hamda ma'lumotlarni aniqligi va shafofligi nuqtai nazaridan afzallik jixatlari ko'p.

1-rasm. Neft va gaz sohasida raqamli transformatsiya.

Neft va gaz sohasiga sarmoya kiritish bilan bog'liq xavflar

Neft va gaz sektori kunlik treyderlar va uzoq muddatli investorlar uchun jozibador sohadir. Sektor faol va likvid bozor bo'lib, u portfel diversifikatori va inflyatsiya to'sig'i sifatida ham xizmat qilishi mumkin. Biroq, neft va gaz zaxiralari keng bozorga qaraganda ancha o'zgaruvchan bo'lib, ular asosiy tovarlarning talab va taklifidagi o'zgarishlarga juda ta'sirchandır.

Neft va gaz sanoatiga sarmoya kiritish bir qator muhim xavflarni xam hisobga olish kerak. Ushbu xatarlardan uchtasi tovar narxining o'zgaruvchanligi xavfi, ularni to'laydigan kompaniyalar uchun dividend to'lovlarini qisqartirish va neft yoki tabiiy gaz qazib olish paytida neft to'kilishi yoki boshqa avariya ehtimoli. Biroq, neft va gaz kompaniyalariga uzoq muddatli investitsiyalar ham yuqori daromad keltirishi mumkin. Sektorga sarmoya kiritishdan oldin investorlar xavflarni to'liq tushunishlari kerak.³

O'zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan milliy hamda xorijiy

korxonalarining investitsiya faoliyati natijalari aks etgan hisobotlari xalqaro standartlar darajasida, haqqoniy va shaffofligi ta'minlangan holda shakllantiril- moqda. Bu mamlakatimizda biznes yuritish muhitini yaxshilash bilan birga investorlar va tadbirkorlar manfaatini ham oshirmoqda. Xususan, BMTning Sanoatni rivojlantirish tashkiloti (UNIDO) tomonidan har yili e'lon qilinadigan "Raqobatbardosh sanoat unumdorligi" indeksining 2020-yilgi hisobotida mamlakatimiz ilk bor aks ettirilib, "0,017 ball bilan 152 ta mamlakat orasida 92-o'rinni, MDH mamla katlari orasida 5-o'rinni, Markaziy Osiyo mamlakatlari ora sida 2-o'rinni egallagani qayd etildi"⁴

Iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo'nalish sifatida "mamlakatda investitsiya muhitini yanada yaxshilash, to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni jalb etishni rag'batlantirish, investorlarning bu boradagi davlat siyosatining izchilligiga bo'lgan ishonchini mustahkamlash va investorlar bilan ishlashda davlat tuzilmalarining mas'u liyatini oshirish"⁵, "investitsiya loyihalarini o'z vaqtida va sifatli amalga oshirish mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning, yangi ishlab chiqarish quvvatlari va ish joylarini yaratish, infratuzilmani takomillashtirish hamda hududlarni obodonlashtirish va xalq farovonligi darajasini oshirish"⁶ vazifalari qo'yildi. Bular EIZlar direksiyalari, xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan investitsion salohiyatni barqarorlik ko'rsatkichlari orqali boshqarish yo'llari vazifalarini belgilab berdi. Mazkur vazifalar sanoat tarmoqlari investitsiya faoliyati natijadorligini oshirish, strategik menejment tizimini takomillashtirish, uning real sektor tarmoqlarini raqobatbardoshligini ta' minlashdagi o'rnini oshirish hamda investitsiya faoliyatini boshqarishning uslubiy asoslarini takomillashtirish zaruriyatini ko'rsatib beradi.

Sanoat tarmoqlari faoliyatining investitsion jihati yangi, yuqori texnologiyali ishlab chiqarishni tashkil etish va asosiy, an'anaviy sanoat tarmoqlarini modernizatsiyalashni ko'zda tutuvchi O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining yangi sanoatlashuv yo'nalishi nuqtai nazaridan ko'proq e'tibor talab etadi.⁷ Sanoat tarmoqlarining investitsion salohiyatini baholash investitsiya jarayonlarini boshqarishning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi.

^{1,3}Hossein Razavi. "Financing Oil and Gas Projects in Developing Countries

² O'zbekiston Respublikasi Prezidenti matbuot kotibining rasmiy kanali

⁴ s://stat.unido.org/

⁶ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 1-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasida investitsiya muhitini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5495-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 02.08.2018-y., 06/18/5495/1611-son.

⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 14-maydagi "O'zbekiston Respublikasi investitsiya dasturini shakllantirish va amalga oshirishning sifat

jihtidan yangi tizimiga o'tish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5717- son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 15.05.2019-y., 06/19/5717/3132-son; 18.08.2020-y., 06/20/6042/1190-son..

Adabiyotlar

1. Hossein Razavi. "Financing Oil and Gas Projects in Developing Countries".
2. K.B. Tursunov, N.R. Rajabov. "Investitsion muhit jozibadorligini boshqarishni takomillashtirish" "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi" Toshkent – 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti matbuot kotibining rasmiy telegram kanali.